KIJK! Groep 1-2

KIJK! groep 1-2 is onderdeel van KIJK! 0-7 jaar.

Observeren, registreren en stimuleren van de ontwikkeling bij kleuters

Ab van den Bosch, Liesbeth van Waas, Maartje Weterings

bazalt

Inhoudsopgave

Inleiding 5

1. Wat is KIJK! 7
1.1 Visie en uitgangspunten 10
1.2 Ontwikkeling en leren 11
1.3 Het kinderbrein 17
1.4 Observeren 19
1.5 Registreren 23

2. Basisgegevens 25
2.1 Basiskenmerken 28
2.2 Betrokkenheid 32
2.3 Risicofactoren 43

3. Ontwikkelingslijnen 49
3.1 Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling 52
3.2 Zelfbeeld 57
3.3 Relatie met volwassenen 62
3.4 Relatie met andere kinderen 65
3.5 Spelontwikkeling 69
3.6 Taakgerichtheid en zelfstandigheid 80

3.7 Domein Taal 84
3.8 Visuele waarneming 85
3.9 Auditieve waarneming 88
3.10 Mondelinge taalontwikkeling 91
3.11 Beginnende geletterdheid 99

3.12 Domein Rekenen 109
3.13 Lichaamsoriëntatie 110
3.14 Ruimtelijke oriëntatie 112
3.15 Tijdsoriëntatie 117
3.16 Beginnende gecijferdheid 120
3.17 Logisch denken 128

3.18 Domein Motoriek 139
3.19 Grote Motoriek 142
3.20 Kleine Motoriek 146
3.21 Tekenontwikkeling 152

4. Dagelijks observeren met KIJK! 159

5. Analyseren van de KIJK!-rapporten 165
5.1 Het Individueel rapport 168
5.2 Het Groepsrapport 173

Preview

© Bazalt | shop.bazalt.nl

6. Plannen van een beredeneerd onderwijsaanbod 177
6.1 Aandachtspunten voor het kiezen van een aanpak 179

7. KIJK! en Handelingsgericht Werken (HGW) 185

8. KIJK! en dieper kijken 193
8.1 KIJK! en dyslexie 195
8.2 KIJK! en ontwikkelingsvoorsprong 203

Bijlagen 207
1. Basiskenmerken: detaillijst voor observeren 209
2. Betrokkenheid: beslisschema 212
3. Risicofactoren: detaillijst voor observeren 213
4. Taakgerichtheid en zelfstandigheid 215
5. NT2-lijsten 216
6. Checklist signalen vroegonderkenning dyslexie 220
7. Signalen van een ontwikkelingsvoorsprong 221

Literatuurlijst 223

Waar staan de ontwikkelingslijnen met de mijlpalen?

	Pag.
Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling	
Zelfbeeld	57
Relatie met volwassenen	62
Relatie met andere kinderen	65
Spelontwikkeling	77
Taakgerichtheid en zelfstandigheid	82
Domein Taal	
Visuele waarneming	86
Auditieve waarneming	88
Mondelinge taalontwikkeling	93
Beginnende geletterdheid	103
Domein Rekenen	
Lichaamsoriëntatie	110
Ruimtelijke oriëntatie	113
Tijdsoriëntatie	118
Beginnende gecijferdheid	124
Logisch denken	136
Domein Motoriek	
Grote motoriek	143
Kleine motoriek	149
Tekenontwikkeling	153

Preview

© Bazalt | shop.bazalt.nl

1. Wat is KIJK!

Preview

1. Wat is KIJK!

KIJK! is een werkwijze voor het observeren, registreren en stimuleren van de ontwikkeling van nul- tot zevenjarigen, en het reflecteren daarop. Met behulp van KIJK! observeert u de ontwikkeling van kinderen in al haar facetten en brengt u de ontwikkeling van jonge kinderen in kaart. U krijgt daardoor een compleet beeld van hun ontwikkeling. Op basis hiervan weet u op welke wijze u de ontwikkeling van kinderen kunt stimuleren. KIJK! 1-2 is een werkwijze die leraren in meerdere opzichten ondersteunt bij het begeleiden van kleuters in groep 1 en 2.

Wat is KIJK! 1-2?

- Bij de observatie staan welbevinden en betrokkenheid van kinderen centraal.
- Kijken naar kinderen is het vertrekpunt voor alle verdere activiteiten in de groep; het biedt houvast om de ontwikkeling van kinderen gericht te stimuleren.
- U kijkt naar wat kinderen bezighoudt, bij voorkeur tijdens zelfgekozen activiteiten.
- De ontwikkelingslijnen geven structuur aan het kijken naar kinderen.
- KIJK! geeft een beeld van de totale ontwikkeling van kinderen.
- KIJK! is gebaseerd op belangrijke principes van de werking van het brein.

KIJK! 1-2 helpt u bij het op systematische wijze verzamelen van informatie over de totale ontwikkeling. Op basis van deze informatie kunt u inspelen op ontwikkelingsbehoeften van kinderen door de activiteiten af te stemmen op individuele mogelijkheden. U brengt in beeld wat een kind al kan en weet en welke volgende stap in zijn ontwikkeling mogelijk is. Werken met KIJK! 1-2 is denken in kansen en mogelijkheden van kinderen.

Willen kinderen met succes kunnen werken aan de leertaken in de hogere groepen, dan moet een aantal brede ontwikkelingsvoorwaarden vervuld zijn.

Naast de aandachtspunten die KIJK! 1-2 levert om de ontwikkeling van individuele kinderen gericht te ondersteunen, biedt het ook de mogelijkheid om op basis van een Groepsrapport een aanpak voor de hele groep (of een deel daarvan) samen te stellen.

Om een goed beeld te hebben van het ontwikkelingsverloop is het nodig dat u zicht heeft op ontwikkelingslijnen. Een ontwikkelingslijn is een min of meer algemeen geldende lijn die de fasen bevat die een kind in zijn ontwikkeling doorgaans doorloopt. In KIJK! 1-2 is voor 17 ontwikkelingsaspecten een ontwikkelingslijn opgesteld (zie hoofdstuk 3). Deze lopen van de leeftijd van 3;6 jaar (drie jaar en zes maanden) tot 7 jaar. De fasen of mijlpalen binnen deze ontwikkelingslijnen geven u houvast bij het kijken naar kinderen. Het helpt u bovendien stagnatie in de ontwikkeling of een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig te signaleren.

Het opsplitsen van de totale ontwikkeling in verschillende ontwikkelingsaspecten is eigenlijk een kunstgreep die bedoeld is om u te helpen om heel gericht te observeren. In werkelijkheid is het zo dat in de activiteiten van jonge kinderen verschillende aspecten van de ontwikkeling tegelijk in het geding zijn. Een kind dat samen met andere kinderen speelt, ontwikkelt daardoor niet alleen zijn sociale ontwikkeling maar bijvoorbeeld ook zijn mondelinge taalgebruik en motoriek. Dit noemen we 'ontwikkeling in samenhang'.

Preview

Door gedurende een langere periode regelmatig en nauwgezet te observeren krijgt u inzicht in het ontwikkelingsverloop. U doet dat in allerlei dagelijkse situaties: op momenten dat kinderen aan het spelen en werken zijn, als ze alleen bezig zijn, met andere kinderen of met u. Door op deze momenten gericht naar kinderen te kijken krijgt u belangrijke gegevens over de ontwikkeling van kinderen. U noteert uw observatiegegevens tussentijds bij voorkeur in KIJK! Webbased of anders in het KIJK! Dagboek (zie hoofdstuk 4).

1.1 Visie en uitgangspunten

In dit hoofdstuk leest u meer over de visie en uitgangspunten die aan KIJK! ten grondslag liggen. Essentieel voor KIJK! is het observeren van kinderen tijdens zelfgekozen activiteiten waarbij ze actief en betekenisvol bezig zijn. Deze observatiegegevens vormen de basis voor uitspraken over het verloop van de ontwikkeling en de keuze voor een beredeneerd onderwijsaanbod. Goed kijken naar kinderen, gericht observeren, weten hoe kinderen zich ontwikkelen én het bewust handelen op basis van uw observaties staan daarbij centraal.

Werken met KIJK! betekent dat u goed kijken naar kinderen belangrijk vindt en dat u het observeren van kinderen tot een wezenlijk kenmerk van uw handelen maakt.
Het betekent ook dat u steeds meer weet over de ontwikkeling van jonge kinderen en hoe die ontwikkeling verloopt.

"In a stone I saw an angel
And I carved to set him free"

Deze uitspraak deed Michelangelo (Michelangelo Buonarotti, 1475-1564) een aantal eeuwen geleden. Het is een prachtige metafoor voor hoe u uw rol als leraar van jonge kinderen kunt invullen. Het gaat om het aanboren van het ontwikkelingspotentieel van het kind waarbij u als leraar een belangrijke rol speelt. Niet in de zin van het aanbieden van vastomlijnde programma's, maar door uitdagende situaties en dus kansen te creëren en het kind uit te dagen tot allerlei vormen van spel. Want spelen is voor het jonge kind immers een vorm van bezig zijn die van nature bij hem past. Op die manier biedt u het kind de mogelijkheid om zijn talenten te laten zien en zich verder te ontwikkelen. Mede door uw toedoen wordt zichtbaar waartoe het kind in staat is.

Door goed te observeren en kinderen de juiste ondersteuning te bieden maakt u, net als de beeldhouwer Michelangelo, zichtbaar wat eerst nog verborgen was. Goed gereedschap in de vorm van een beproefde werkwijze om de ontwikkeling te observeren, registreren en stimuleren, kan daarbij niet gemist worden.

Wanneer u de ontwikkeling van kinderen met behulp van KIJK! 1-2 volgt, zult u merken dat het daardoor gemakkelijker wordt om de ontwikkeling van kinderen op een positieve manier te beïnvloeden. U ziet of ze goed in hun vel zitten en of de spelactiviteiten voldoende uitdaging

© Bazalt | shop.bazalt.nl

Preview

bieden. U bent nog beter in staat om daarbij díe stimulerende en veiligheid biedende rol te nemen die past bij wat een kind op dat moment nodig heeft, 'to set him free' zou Michelangelo zeggen.

1.2 Ontwikkeling en leren

KIJK! als volgsysteem maakt zichtbaar wat de belangrijkste mijlpalen zijn in de ontwikkeling van kinderen. Elke mijlpaal kunt u opvatten als een tussenstation op de weg naar verdere ontwikkeling. Het bereiken van een volgende mijlpaal of tussenstation is het resultaat van zowel ontwikkeling als leren. Binnen KIJK! hebben deze twee begrippen een specifieke betekenis.

Kleuters zijn op hun best wanneer ze:
- Actief betrokken zijn.
- Bezig zijn met activiteiten die voor hen betekenis hebben en interessant zijn.
- Uit zichzelf gemotiveerd zijn tot ontdekken en onderzoeken.
- Niet bang zijn om fouten te maken.
- Kansen krijgen om problemen op te lossen door gissen en missen.
- Hun eigen keuzes mogen maken.

Het zich eigen maken van nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden verloopt via vier fasen. Deze vormen tezamen de 'Learning Cycle' (Kindergarten Curriculum Guide, 2008). Steeds wanneer het jonge kind een nieuwe ervaring opdoet, wordt het zich bewust van een nieuw inzicht of vaardigheid. Dit kan aanleiding zijn tot verder onderzoek of exploratie en het zich eigen maken en toepassen van deze inzichten en vaardigheden. Bij elke fase kan de leraar het leren ondersteunen door de juiste interventies. Bij de fase van verkennen zal zij bijvoorbeeld open vragen stellen en zorgen voor een speel-leeromgeving waarin veel te ontdekken valt. Dit is niet hetzelfde als een omgeving die overvol staat met allerlei materialen.

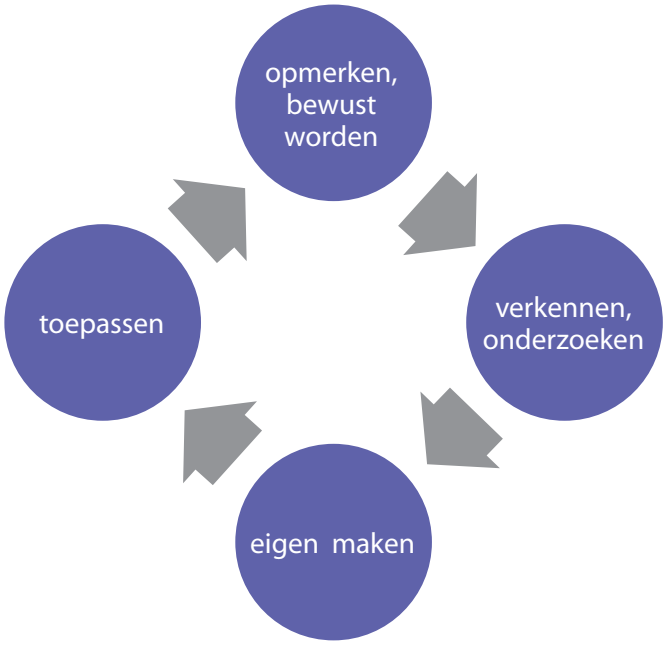

Figuur 1. The Learning Cycle.

Preview

De manier waarop kleuters leren wordt volgens Van Luit (2009) gekenmerkt door drie aspecten:

Ten eerste domineert de spelactiviteit. De kleuters spelen eigenlijk het grootste deel van de dag en leren daarvan: ze bouwen bijvoorbeeld iets met materiaal, ze doen fantasie- en rollenspellen, al of niet met allerhande materiaal, of een bewegingsspel. Het spel is nog grotendeels gebaseerd op de eigen interesse, het kind beleeft plezier aan het doen.

Ten tweede wordt het handelen van de kleuter steeds meer doelgericht. Als de kleuter iets doet, gaat het steeds meer om het uiteindelijke resultaat; de manier waarop hij dat doet, is in feite van minder belang. Kleuters kunnen zich over het algemeen nog niet van tevoren oriënteren. Evenmin kunnen ze tijdens het handelen in de gaten houden of alles wel efficiënt verloopt. En als het resultaat bereikt is, controleert de kleuter dat resultaat niet; af is af en klaar is klaar. Het is duidelijk dat hij nog niet over voldoende kennis beschikt om de informatieverwerking van a tot z goed te laten verlopen. Deze kennis is pas aan het einde van de kleuterperiode bereikt.

Ten derde nemen kleuters de wereld om hen heen waar. Ze vormen zich daar voorstellingen van. Dat wat ze zien, horen, ruiken of voelen, leeft het meest voor hen en hier zijn ze ook veel mee bezig. Dit betekent dat bezigheden die ze zich kunnen voorstellen, zoals spelletjes doen, hen het meest aanspreken. Ze leren daar meer van dan van abstracte begrippen. Kleuters steken meer op als ze zelf bezig zijn, als ze zelf ontdekken hoe iets werkt of er aan toegaat, dan als anderen hun verbaal allerlei vaardigheden 'leren'. Daarom moet het kleuteronderwijs uit veel spelactiviteiten bestaan. Een kleuter leert, in vergelijking met oudere kinderen, onnoemelijk veel door zelfstandig allerlei activiteiten te ondernemen; door te kijken naar de omgeving en veranderingen daarin in zich op te nemen en door met anderen (kinderen en volwassenen) te spelen en te praten.

Uit: Luit, J.E.H. van, De ontwikkeling van tellen en getalbegrip bij kleuters (2009), Rekenpilots, Implementatiekoffer.

Ontwikkeling

Bij *ontwikkeling* gaat het om brede veranderingen; veranderingen die alle aspecten van het menselijk handelen betreffen. Het gaat om fundamentele inzichten of mogelijkheden van cognitieve, zintuiglijke en sociaal-emotionele aard. De totstandkoming hiervan vraagt een langere periode van oefening en rijping en verloopt via herkenbare fasen of mijlpalen.

Voorbeelden van ontwikkeling:

© Bazalt | shop.bazalt.nl

Preview

Rijping en oefening

Veel van de vroegkinderlijke ontwikkeling voltrekt zich als het ware 'vanzelf'. Het kind groeit en maakt allerlei ontwikkelingen door als gevolg van een natuurlijk rijpingsproces. Dit proces is vaak niet te beïnvloeden: een kind kan niet eerder klauteren doordat u het daartoe dwingt. Het gaat klauteren als gevolg van een rijpingsproces! Wanneer het kind dit klauteren heeft ontdekt, zal het dit gaan herhalen om het steeds beter te beheersen. Op dat moment is stimulans van uw kant heel belangrijk. Het kind is als het ware de motor achter zijn eigen ontwikkeling. Dit is bijvoorbeeld heel goed zichtbaar in de wijze waarop het jonge kind zich de moedertaal eigen maakt. Elk kind beschikt over een zekere aanleg of potentie om een taal te leren. Daarnaast moet het kind zelf de andere ingrediënten voor ontwikkeling inbrengen: eigen initiatief en motivatie, die zich uiten in veelvuldige oefening.

Omgeving

Ontwikkeling komt niet alleen van binnenuit tot stand. Het is niet louter een individueel, maar vooral ook een sociaal proces. Zonder toegesproken te worden, leren kinderen niet praten. Wat het kind doet, wat het ervaart, welke taal het leert spreken, wordt bepaald door de omgeving waarin het opgroeit. Kinderen ontwikkelen zich doordat u ze daartoe uitdaagt. U kunt in betekenisvolle situaties vragen bij hen oproepen of een gesprek met ze op gang brengen waarbij allerlei handelingen moeten worden uitgevoerd. U stelt vragen, doet voor, ordent, noemt namen van voorwerpen, beeldt de betekenis hiervan uit en laat de kinderen zelf meepraten en meedenken. Praten, handelen en voorstellen gaan daarbij vloeiend in elkaar over (Belle Wallace, 2002).

Een belangrijke taak van u als leraar is het samen met de kinderen nadenken over activiteiten en gebeurtenissen. Wanneer u de kinderen hierbij actief betrekt, onderzoeken ze hun eigen ontwikkeling. U doet dat op zo'n manier dat ze niet onder druk komen te staan. Het samen denken kan plaatsvinden aan het begin, tijdens en aan het eind van een activiteit. Bij 'nadenken aan het begin' vertelt het kind bijvoorbeeld wat het van plan is te gaan doen. Bij 'nadenken tijdens' denkt het na over de aanpak. Waar zal ik beginnen? Hoe kan het anders? Bij 'nadenken aan het eind' blikt het kind terug op de uitvoering en het resultaat van de activiteit. Is het bijvoorbeeld tevreden en enthousiast over het resultaat? Door op deze manier samen met het kind te praten over activiteiten, ontwikkelt het de mogelijkheid om in de toekomst richting te geven aan het eigen handelen.

De omgeving waarin het kind opgroeit en de mensen (volwassenen en kinderen) met wie het omgaat zijn dus van grote invloed op het verloop van de ontwikkeling (zie figuur 2).

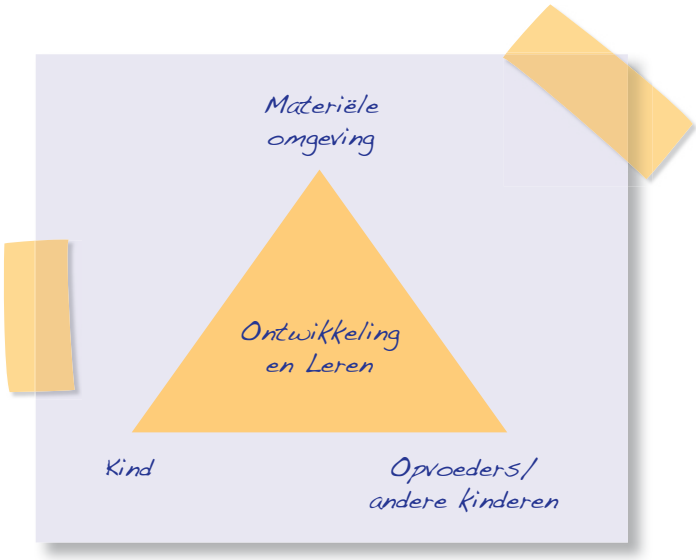

Figuur 2. Factoren die een rol spelen bij ontwikkeling en leren.

Preview

Spontaan leren, waarin zowel het cognitieve als emotionele van het kind is betrokken, is het meest duurzaam en doordringend.

Veiligheid, een goed pedagogisch klimaat in de groep, personen aan wie het kind zich kan hechten en die respect hebben voor de autonomie van het kind, een rijke leeromgeving, betekenisvolle en uitdagende activiteiten waarbij kinderen actief en betrokken bezig zijn, zijn daarbij onmisbare voorwaarden.
Tot omgeving rekenen we niet alleen personen maar ook de materiële omgeving. Inrichting van de ruimte en de aanwezige materialen (speel-leeromgeving) behoren hiertoe. Ontwikkeling vindt altijd plaats in een bepaalde situatie. Het uiteindelijke doel is steeds dat het kind zijn verworven kennis, inzichten en vaardigheden toepast in andere situaties.

Processen van binnenuit zijn essentieel bij het op gang brengen van een nieuwe fase in de ontwikkeling. Kinderen zijn erop uit groot te worden. Ze hebben ieder hun eigen talenten. Ze willen zijn, doen en kunnen wat de groten in hun omgeving kunnen en ze willen er nadrukkelijk bij horen (Stevens, 1997). Ze zijn intrinsiek gemotiveerd tot ontwikkeling. En u als leraar speelt daar op een actieve en vanzelfsprekende manier op in. Ieder kind construeert als het ware zijn eigen ontwikkeling en doet dat op een wijze die voor hem uniek is. Onder dit streven ligt een drietal psychologische basisbehoeften: de behoefte aan sociale relaties (veiligheid en ondersteuning), de behoefte aan competentie (dit kan ik) en de behoefte aan autonomie (onafhankelijkheid). De omgeving moet zo zijn ingericht dat ze tegemoetkomt aan deze drie basisbehoeften (zie figuur hieronder).

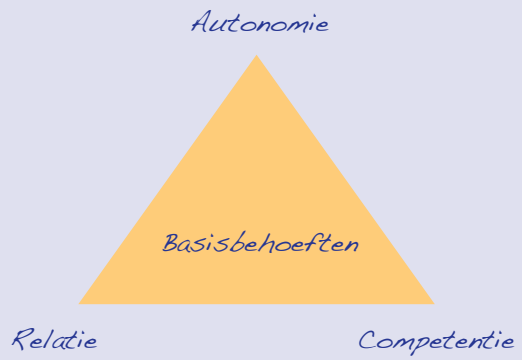

- *Relatie*: duidt op de behoefte van een kind aan veiligheid en ondersteuning. Het wil ergens bij horen. Het vertrouwt erop dat er personen in zijn omgeving zijn die hem steunen en begeleiden wanneer het daar behoefte aan heeft en/of wanneer dit wenselijk is.

- *Competentie*: duidt op de behoefte van kinderen om greep te hebben op de hen omringende wereld, om zelf problemen op te lossen, om ergens goed in te zijn en dat ook te laten zien. Elk kind wil graag het gevoel hebben dat het iets kan, dat het iets voor elkaar krijgt waar het tevreden of trots op kan zijn. Een kind dat zich met grote moeite de 'leesvaardigheid' heeft eigen gemaakt, raakt op een dag geboeid door een gedrukt verhaal. Grappig of spannend. En het beseft opeens dat woorden een magische kracht kunnen hebben die hem boven zichzelf uit tilt in een andere wereld. Nu heeft hij 'werkelijk' lezen geleerd.

- *Autonomie*: duidt op de behoefte van kinderen om op eigen initiatief te handelen. Kinderen willen van nature op eigen benen staan, zelf beslissingen kunnen nemen.

Figuur 3. Basisbehoeften volgens de indeling van Stevens (Stevens, 1997).

© Bazalt | shop.bazalt.nl

Preview

Samenhang

Wanneer kinderen bezig zijn met betekenisvolle activiteiten, worden vrijwel altijd meerdere ontwikkelingsgebieden tegelijkertijd gestimuleerd. Een kind dat in zijn spel de wereld van de volwassene imiteert door aan een ander kind te laten zien en te vertellen hoe je een pizza bakt, oefent de kleine motoriek en tegelijk ook de sociale vaardigheden en mondelinge taalontwikkeling. In de praktijk is dus meestal sprake van ontwikkeling in samenhang. Ontwikkeling op het ene gebied beïnvloedt ontwikkeling op andere gebieden (zie schema Blokken, pag. 74).

Niets is zo goed voor het zelfvertrouwen van kinderen als onvoorwaardelijke liefde.

Spel

Jonge kinderen leren door spelen, dat wil zeggen door hun eigen spontane activiteit. Het is dus belangrijk dat ze hun activiteiten zelf kiezen. Ze ontwikkelen zich doordat ze onbewust telkens datgene kiezen waardoor ze een volgende stap in hun ontwikkeling kunnen maken. Ze leren als het ware volgens een eigen 'ingebouwd programma' (Van Parreren, 2006). Spel is voor jonge kinderen de natuurlijke manier om geleidelijk de wereld te verkennen. Via verschillende vormen van spel doen ze allerlei inzichten op en oefenen ze vaardigheden als lopen, springen, praten en samenspelen.

Mijlpalen

Ontwikkeling is een proces dat geleidelijk verloopt en meestal langere tijd in beslag neemt. Ontwikkelingsvorderingen zijn dan ook niet op korte termijn vast te stellen of te meten. Alleen door over een langere periode naar kinderen te kijken, kunt u zien of een kind zich inderdaad ontwikkelt. Ontwikkeling op allerlei gebieden verloopt volgens een aantal fasen of mijlpalen. Deze mijlpalen zijn terug te vinden in de ontwikkeling van elk kind. Dit betekent niet dat de ontwikkeling altijd via een vast lineair patroon verloopt (bijvoorbeeld: eerst zitten, dan kruipen en vervolgens lopen). In de praktijk is veeleer sprake van een ingewikkeld netwerk van onderling samenhangende en elkaar beïnvloedende aspecten dat steeds verder gevuld wordt. De bedoeling van het werken met de ontwikkelingslijnen is om ordening aan te brengen in dit netwerk en het zichtbaar te maken. Een mijlpaal biedt inzicht in de ontwikkeling die het kind reeds heeft doorgemaakt en geeft aan welke volgende stap(pen) het nog moet nemen. De mijlpalen zijn als het ware de tussenstations die het kind in zijn ontwikkeling passeert. Kennis hieromtrent maakt gerichte ondersteuning van dit proces mogelijk.

Een kind dat zich in het geheugen heeft geprent dat 'twee en twee vier is', zal op een dag, spelend met knikkers of blokken, plotseling ontdekken: 'Maar... twee en twee, dat is écht samen vier'.

Gevoelige perioden

Gevoelige perioden zijn fasen waarin het kinderlijk brein extra ontvankelijk en gevoelig is voor bepaalde prikkels. Zo vormen de eerste jaren bij uitstek de periode waarin zich de taal ontwikkelt. Dit proces start vrijwel direct na de geboorte. Het pasgeboren kind reageert op spraak, vooral hogere tonen, deuntjes en eentonige liedjes. Het maakt ook eenvoudige geluidjes als "eh, eh". Vanaf 18 tot 20 maanden worden de taalgebieden in de hersenen zeer actief. We zien vanaf dat moment dan ook bij veel kinderen een snelle toename van de woordenschat. Wanneer een kind tot het tiende jaar bijvoorbeeld geen woorden hoort, dan zal het nooit een taal kunnen leren. Stimulering tijdens de gevoelige periode is dus essentieel. Een ander voorbeeld is de ontwikkeling van de grote en de kleine motoriek. Deze start al voor de geboorte. In de eerste acht jaar is de ontwikkeling van de grote en de kleine motoriek het meest uitgesproken. Wat in deze periode wordt ontwikkeld, wordt later relatief het gemakkelijkst op een hoger niveau van perfectie geleerd. Beroemde topsporters begonnen al (ver) voor hun zesde jaar met oefenen.

Preview

Onderlinge verschillen

Kinderen zijn voortdurend in ontwikkeling. En ieder kind is uniek met zijn eigen persoonlijkheid en temperament. Ontwikkeling vindt niet op alle gebieden tegelijk plaats en ook niet steeds in hetzelfde tempo. Het ene kind toont bij drie jaar al interesse in geschreven teksten en kan een verhaal aan de hand van plaatjes lezen. Een ander kind doet dit bijvoorbeeld op zijn vierde jaar. U moet er dus steeds rekening mee houden dat de ontwikkeling zich niet altijd precies in overeenstemming met de 'normale' ontwikkeling voltrekt. Het is goed om hoge verwachtingen te hebben van een kind. Het is echter ook belangrijk dat uw verwachtingen passen bij de mogelijkheden van het kind.

Zelf-ontdekt weten, waarheid die men zichzelf heeft eigen gemaakt en in ervaring heeft verwerkt, kan niet rechtstreeks aan een ander worden meegedeeld.
Carl Rogers

Dat er tussen kinderen vrij grote verschillen optreden is dus normaal. Soms onttrekt de ontwikkeling zich aan onze directe waarneming. Het lijkt of er sprake is van stilstand of soms zelfs terugval, maar later blijkt het kind een grote stap voorwaarts gemaakt te hebben.

Leren

Bij *leren* gaat het om specifieke veranderingen in het handelen; het betreft meestal kennis en vaardigheden op een bepaald, geïsoleerd gebied. Deze veranderingen zijn binnen relatief korte tijd gerealiseerd en kunnen opzichzelfstaande vaardigheden zijn. Als het geleerde niet gebaseerd is op de ontwikkeling van kinderen, bestaat de kans dat het na verloop van tijd vergeten wordt of dat vaardigheden alleen kunnen worden toegepast in de situatie waarin ze aanvankelijk zijn geleerd.

Voorbeelden van leren:

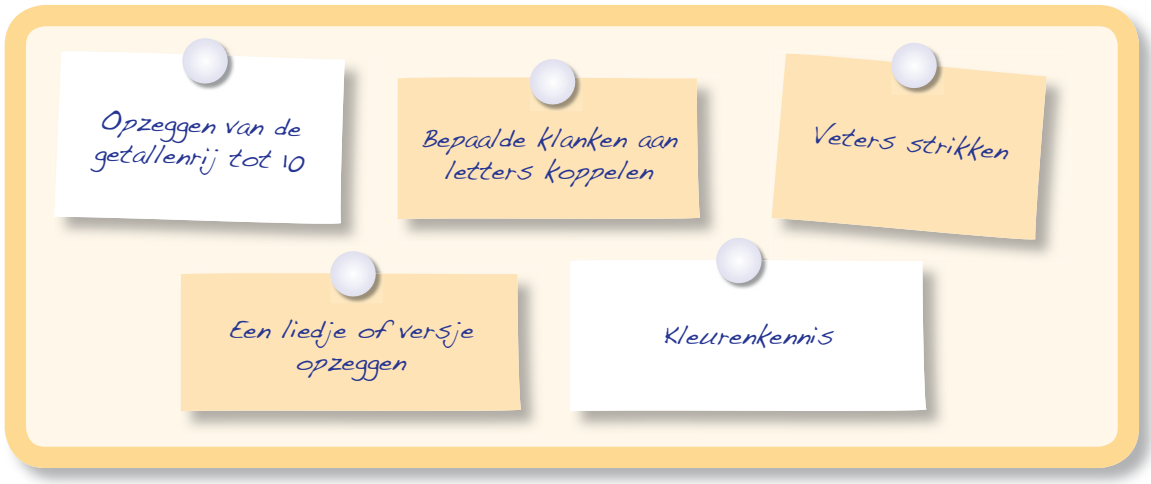

Ontwikkeling en leren hangen met elkaar samen. Ze vullen elkaar aan. Zo vereist het leren strikken een goede oog-handcoördinatie en samenwerking tussen beide handen. Het leren strikken draagt vervolgens weer bij tot verdere ontwikkeling van de kleine motoriek.
Een kind kan de getallenrij al vroeg leren opzeggen. Dat betekent echter niet automatisch dat het ook begrip heeft van die getallen. Het weet dan bijvoorbeeld nog niet wat het zich voor moet stellen bij het getal 4. Getalbegrip is typisch iets dat zich ontwikkelt doordat het kind voortdurend in aanraking komt met allerlei situaties waarin het wordt uitgedaagd om voorwerpen te ordenen en te vergelijken. Op die manier ontwikkelt het een stabiele en tegelijk flexibele voorstelling van bijvoorbeeld het getal 4. Kinderen hebben vaak al (een primitief) begrip van hoeveelheden voordat ze kunnen tellen. Andersom komt ook voor: er zijn kinderen die vlot kunnen tellen, maar nog geen begrip van hoeveelheden hebben.
Het leren van vaardigheden heeft het meeste effect als kinderen daar qua ontwikkeling aan toe zijn. Pas dan kunnen ze het geleerde ook in andere situaties gaan toepassen. Het geleerde wordt wendbaar.

© Bazalt | shop.bazalt.nl
Preview

1.3 Het kinderbrein

Al onze kennis heeft haar oorsprong in onze waarnemingen.
Leonardo da Vinci

Wordt in de eerste twee à drie jaar bepaald wie we zijn? Of wordt het belang van de vroege kinderjaren schromelijk overschat? Het antwoord op de tweede vraag is: 'nee'.
Kinderen worden niet geboren met een brein waarin alles al is vastgelegd. Hun hersenen ontwikkelen zich en veranderen door invloeden van binnenuit maar ook door invloeden van buitenaf. Zonder toegesproken te worden, leert een kind niet praten. Wat een kind doet, wat het ervaart, welke taal het leert spreken, wordt bepaald door de omgeving waarin het opgroeit. In de eerste vier jaar groeit het brein heel sterk. Er worden allemaal nieuwe verbindingen gelegd tussen zenuwcellen. Ieder kind wordt geboren met een bepaalde aanleg. Deze is voor elk kind uniek. De ervaringen die kinderen vanaf de geboorte opdoen, zijn voor ieder kind anders. Aanleg en ervaringen dragen er zo toe bij dat het brein van geen enkel kind hetzelfde is en dat het ook voortdurend verandert, een heel leven lang. Het brein zorgt ervoor dat de cellen in de hersenen allerlei, steeds ingewikkelder verbindingen aangaan met andere hersencellen en andere hersendelen. In de eerste kinderjaren is deze ontwikkeling het meest spectaculair. Er ontstaat een netwerk van verbindingen die allerlei soorten gedrag mogelijk maken en verder ontwikkelen: kijken, luisteren, praten, ruiken, voelen, aanraken, denken, onthouden. Hoe meer het leren op school samengaat met betrokkenheid en interactie, hoe beter de hersenen de informatie onthouden. En hoe meer dat gebeurt in een omgeving die veilig en stimulerend is, hoe beter het resultaat. In stressvolle omstandigheden is het brein meer gericht op overleven en is er minder ruimte voor ontwikkeling (Jensen, 2012). Daarom is het ook zo belangrijk om steeds alert te zijn op de basiskenmerken en betrokkenheid van de kinderen. Jonge kinderen die blootstaan aan veel stress, lopen de kans dat zij later ook meer stress zullen ervaren.
Jensen benadrukt tevens het belang van veel en gevarieerde herhaling en brede sensorische input. Zorg voor een balans in activiteiten die passen bij het huidige en naaste ontwikkelingsniveau. Een te snelle of te eenzijdige keuze voor een nieuw tussendoel met moeilijkere activiteiten kan leiden tot minder diepe of brede ontwikkeling.

Breinvriendelijk onderwijs

Dankzij moderne technieken als (F)MRI en PET-scan is er in de neurowetenschappen veel bekend over de werking van de hersenen. Daarvan kan het onderwijs profiteren. Veel onderzoek is gedaan naar hoe het leren en onthouden van kinderen verloopt. Wat gebeurt er in de hersenen als er iets geleerd wordt? Onder welke condities gaat dit leren het best? Wat valt hieruit te leren voor leraren? De uitkomsten leveren een bevestiging en onderbouwing op van wat u in de praktijk al gewend bent te doen. Denk bijvoorbeeld aan het belang van veiligheid en actieve betrokkenheid. Het verschil met 'vroeger' is dat deze zaken niet langer vrijblijvend zijn, nu is aangetoond dat ze ertoe doen. Soms leveren de onderzoeksgegevens ook nieuwe inzichten op. U kunt uw onderwijs bewust breinvriendelijker maken door aandacht te besteden aan de randvoorwaarden die hierna worden geschetst.

Het scheppen van een veilige en stimulerende omgeving

Onze hersenen regelen alles - maar dan ook echt alles in ons lichaam.
Hersenstichting Nederland

De omgeving waarin het jonge kind opgroeit, is van invloed op de ervaringen die het opdoet. U als leraar maakt deel uit van die omgeving. De wijze waarop u de kinderen begeleidt, doet ertoe. Een kind kan immers niet zichzelf opvoeden. Als u het kind veel positieve aandacht geeft bij wat het zegt en doet, ontwikkelt het zelfvertrouwen en vertrouwen in u. Het verwacht daardoor dat het succesvol zal zijn. Dit zelfvertrouwen is belangrijk voor zijn verdere ontwikkeling. U geeft het kind niet alleen positieve aandacht, u doet nog meer. U biedt het kind ook kansen zich te ontwikkelen door kijken, praten, voelen en luisteren. U zorgt voor een uitdagende leeromgeving. In het onderwijsaanbod zorgt u voor evenwicht tussen enerzijds wat nieuw is en inzet vraagt en anderzijds wat relatief bekend is en dus minder energie vraagt. Het

Preview

© Bazalt | shop.bazalt.nl

kind moet niet alleen bezig zijn, maar bij zijn bezigheid betrokken zijn. Het moet zijn activiteit emotioneel doorleven en deze niet uitvoeren omdat dat moet van de leraar, maar omdat het uit zichzelf juist zó wil handelen.

Prikkelen van de nieuwsgierigheid en het bedenken van oplossingen voor problemen

Alles wat we leerlingen willen laten begrijpen, onthouden of toepassen komt neer op het teweegbrengen van veranderingen in de hersenen. De persoon die aan het nadenken is, is de persoon die aan het leren is.

U schotelt kinderen activiteiten voor waaraan iets te ontdekken valt, die een moeilijkheid bevatten, die hen aanzet tot het stellen van verschillende vragen, tot systematisch experimenteren waardoor nieuwe ontdekkingen worden gedaan. De uitdaging van het onbekende en de moeilijkheden die kinderen daarbij moeten overwinnen, vragen van hen doorzettingsvermogen en het bedenken van nieuwe initiatieven. Belangrijk daarbij is dat ze meerdere kansen krijgen om actief ontdekkend bezig te zijn. Zij ervaren daardoor welke handelingen verschillende of juist dezelfde resultaten opleveren. Ze ontdekken bepaalde patronen en samenhang, doen voorspellingen en testen deze. Wanneer dit gecombineerd wordt met directe positieve feedback van de leraar, zullen zich in de hersenen denkpatronen vormen waar ze later op terug kunnen vallen (zie figuur 1 op pagina 11: The Learning Cycle).
De moeilijkheid van de activiteit moet voor het kind wel binnen de zone van de naaste ontwikkeling liggen. Zicht op de ontwikkeling van kinderen is dus essentieel. Het gaat vooral om vooruitkijken.

Brede input en actieve werkvormen

Door kinderen kansen te geven om nieuwe informatie op verschillende manieren op te nemen en te verwerken, vormen zich in hun hersenen brede netwerken van informatie en betekenisrelaties. Het gaat om de combinatie van zien, handelen, voelen, ruiken. Dit wordt ook wel multisensorische input genoemd. U daagt ze uit tot actief exploreren en experimenteren. Op die manier ontwikkelen ze werkstrategieën waar ze later bij het taakgebonden leren van zullen profiteren. Dit leren experimenteren en exploreren moet niet alleen uitgelokt worden door geschikte materialen, maar ook begeleid worden door uw dialoog. Geschikte materialen zijn bijvoorbeeld voorwerpen die voor het kind een geheim bevatten. Ze nodigen uit tot exploratie, het bedenken van nieuwe aanzetten of nieuwe spelideeën. Door toepassing van coöperatieve werkvormen bereikt u dat alle kinderen actief betrokken zijn bij de activiteiten. De informatie krijgt meer betekenis en wordt beter en langer onthouden.

Leren nadenken over eigen prestaties

Het is belangrijk kinderen te leren na te denken over hun eigen prestaties en vooruitgang.

U stimuleert de kinderen zowel vooraf, tijdens als na een opdracht na te denken over de aanpak, het verloop of het resultaat van hun werk. U laat ze ook achteraf vertellen wat ze van plan waren te maken en hoe ze het uiteindelijke resultaat hebben bereikt. Dat kan samen met u, maar ook met andere leerlingen. Op deze manier worden kinderen zich meer bewust van hun werkstrategieën en de toepassingsmogelijkheden van wat ze ontdekt hebben (zie ook wat hierover gezegd is bij de rol van de omgeving, pagina 13).

Figuur 4. Kenmerken van een breinvriendelijke klas.

© Bazalt | shop.bazalt.nl

1.4 Observeren

Observeren is een vorm van doelgericht waarnemen.

Informatie over het verloop van de ontwikkeling haalt u op de eerste plaats uit de dagelijkse observaties, de dagelijkse routine. Dat wil zeggen uit de interactie tussen u en de leerlingen: praten, spelen, bewegen en werken met hen. Observeren is in deze zin iets actiefs zowel vanuit de leraar als vanuit het kind. De ontwikkelende waarde van de dialoog tussen volwassene en kind is al door de grondlegger van het ontwikkelend onderwijs, Lev Vygotsky, naar voren gebracht (Van Parreren, 2006).

Vygotsky wees erop dat kinderen tot méér in staat zijn als de volwassene hen in een gezamenlijke activiteit ondersteunt en stimuleert. Het kind wordt verder geholpen in zijn ontwikkeling door voortdurend de zone van de naaste ontwikkeling te vullen met activiteiten die het bijna, maar nog niet helemaal zelfstandig kan. Dit betekent dat ontwikkelend onderwijs in feite steeds een stapje verder gaat dan het feitelijke ontwikkelingsniveau. Het loopt er als het ware op vooruit. Wat eerst nog valt binnen de zone van de naaste ontwikkeling, komt later tevoorschijn als zelfstandige activiteit.

Belangrijk is dat uw waarneming nauwkeurig is in die zin dat juist datgene wat kenmerkend is voor een bepaalde ontwikkelingsfase, wordt opgemerkt. Gedegen kennis van de ontwikkelingslijnen is dus belangrijk. U kijkt niet alleen naar het beginpunt en eindpunt maar vooral ook naar de weg die deze twee punten verbindt, naar de manier waarop het kind tot een oplossing voor een probleem komt. U zult dus vaak observatiemomenten plannen om een bepaald aspect van de ontwikkeling beter te kunnen beoordelen. Uit deze observaties kunt u relevante gegevens halen.

Observeren doet u echter ook tussendoor en niet gepland. Kinderen geven op allerlei ogenblikken blijk van hoe ze iets opvatten of aanpakken. Ze passen spelenderwijs hun kennis en inzicht toe. Soms zijn dit gouden momenten die u in één klap veel inzicht in hun ontwikkeling geven. Het is de kunst om deze momenten te onderkennen en vast te leggen.

Observeren doet u continu, tussendoor en niet gepland, maar ook gepland met een vooraf bepaald doel.

Preview

© Bazalt | shop.bazalt.nl

Bedoelingen van observeren

In de eerste plaats geven de observaties informatie over de voortgang van de activiteiten op het moment dat de kinderen deze uitvoeren. U kijkt en luistert naar wat kinderen doen en zeggen. Zijn ze actief en betrokken bezig? Lukt het om de activiteit uit te voeren? Hoe wordt er samengewerkt? Beleven ze plezier aan de activiteit? Wordt het materiaal gebruikt zoals bedoeld? Zitten er voldoende ontwikkelingskansen in de aangeboden of gekozen activiteit? Naar aanleiding van dit type observaties besluit u om al dan niet in te grijpen, het kind te helpen bij het vinden van de juiste aanpak, het op een bepaalde manier te stimuleren, de samenwerking met anderen te stimuleren of de activiteit op wat voor manier dan ook aan te passen.

In de tweede plaats leveren observaties ook gegevens op voor het vervolg op de activiteiten. Wat gaat u de volgende dag(en) doen? Welke kinderen hebben behoefte aan bepaalde activiteiten? Welke voorkeuren hebben de kinderen? Aan welke ontwikkelingsaspecten moet met name aandacht besteed worden? Hoe kunt u betrokkenheid bij de activiteit(en) vergroten? Wie laat u juist wel of juist niet met elkaar samenwerken?

In de derde plaats geven observaties een beeld van hoe een kind zich ontwikkelt. Het is belangrijk dat u goed zicht heeft op het verloop van de totale ontwikkeling van een kind om op basis daarvan vast te kunnen stellen of het zich goed ontwikkelt of dat er reden is tot ongerustheid.

Nadruk op observeren

De kans op een juist en betrouwbaar beeld van de ontwikkeling zal het grootst zijn wanneer u jonge kinderen observeert tijdens activiteiten die voor hen betekenis hebben en waarbij (dus) sprake is van echte betrokkenheid. In de praktijk komt dit meestal neer op zelfgekozen spelactiviteiten, waarbij spel meer is dan spelen in eigenlijke zin (zoals 'vader en moedertje') maar ook bestaat uit allerlei bewegings- en constructieactiviteiten.

Soms gebeurt het observeren tussendoor en niet gepland; soms worden observatiemomenten georganiseerd om bijvoorbeeld een bepaald aspect van de ontwikkeling beter te kunnen beoordelen. Door de gegevens over een langere periode te verzamelen wordt de kans op betrouwbare en juiste beoordeling vergroot.

Doordat u de observaties verricht vanuit de eigen ervaringsachtergrond, met elk kind afzonderlijk, kunnen de gegevens van meer waarde zijn dan gegevens verkregen met behulp van diagnostische tests. Betekent dit nu dat gebruik van tests helemaal geen nut heeft? Nee, wij denken dat dat nut er wel degelijk kan zijn. Testresultaten kunnen bijvoorbeeld beter geïnterpreteerd worden tegen de achtergrond van de indrukken van u als leraar. Observeren en testen gaan dan samen. Dat is ook het geval wanneer u een onderzoeksinstrument benut om uw indruk te checken. In zo'n geval kunnen testgegevens uw twijfels of vermoedens concretiseren of juist ontzenuwen.

Op de volgende pagina's gaan we in op de voordelen van observatie ten opzichte van het gebruik van gestandaardiseerde instrumenten. De meeste gestandaardiseerde tests geven een beeld van het actuele ontwikkelingsniveau, van wat een kind geheel op eigen kracht in een voorgestructureerde situatie kan. In die zin zijn ze statisch. Binnen KIJK! gaat het naast het vaststellen van het leer- en ontwikkelingsniveau ook om het bepalen van de leer- en ontwikkelings*mogelijkheden* van een kind. Die ontdekt u alleen als u in de beoordeling de reacties van het kind op uw interventies meeneemt.

Preview

© Bazalt | shop.bazalt.nl

We illustreren dit met het volgende voorbeeld (Van Oers, 2000).
De juf besluit om met Linda een gesprekje te voeren: "Wat een mooi trapje heb je daar gemaakt." Linda kijkt enthousiast op en zegt: "Ik wil alle blokken op maken; maar niet die hetzelfde zijn... die gebruik ik niet." De juf reageert: "Jee, wat een lange trap zal dat worden, hoeveel treden heb je nu al?" Linda telt hardop: "Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven." De juf vervolgt: "Nou, dat is al heel wat, hoe ga je nu verder?"
Linda begint in de blokken te rommelen en pakt een blok dat ze wel passend vindt. Hij past echter niet aan het begin, maar evenmin aan het eind. Met een vluchtige beweging 'meet' ze waar dit blok moet en past hem vervolgens correct in de rij. De juf reageert: "Ja, goed zeg, alweer één erbij. Hoeveel heb je er nu?" Linda begint weer van vooraf aan te tellen: "Eh...één, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht... acht!" "Ja, mooi zo", probeert de juf nu weer, "en als je er nog eentje bijdoet heb je er... n...?" Linda: "Nou, dan moet ik het eerst wél doen..." Juf: "Goed, doe maar, ik kom straks weer naar je mooie trap kijken."
De juf gaat naar haar bureau en maakt een aantekening van wat ze zojuist gezien heeft. Linda, zo concludeert ze, kan al goed ordenen op grootte, zelfs het inpassen gaat zonder problemen. Het tot acht tellen gaat foutloos, maar ze moet wel steeds opnieuw beginnen bij elke nieuwe stap. De juf noteert deze observatie in het observatiedeel van KIJK! Webbased. Ze bedenkt tegelijkertijd dat ze passend aanbod moet organiseren en aanbieden voor Linda, zodat Linda verder gestimuleerd wordt naar de volgende stap in haar ontwikkeling.
Deze juf is zo al veel te weten gekomen over het ontwikkelingsniveau van het betrokken kind. Over de mathematische ontwikkeling hoeft ze zich blijkbaar geen zorgen te maken. Ze weet waar ze bij gelegenheid op door kan gaan (bijvoorbeeld het doortellen vanuit een gegeven hoeveelheid), maar ook dat het kind interesse toont in de getalsmatige aspecten van de werkelijkheid. Op deze punten is het dan eigenlijk overbodig geworden om met een toets te onderzoeken of het ordenen van dit kind wel in orde is. De juf weet dat nu al.

Interactief observeren

Observeren is, in tegenstelling tot kijken, een vorm van waarnemen; een waarnemen waarin we doelgericht bezig zijn om iets of iemand tot in een gewenst detail te leren kennen (Van Oers, 2000). Kenmerkend daarbij is dat de waarnemer verwachtingen heeft en vermoedens toetst. Observeren is met andere woorden een vorm van geordend waarnemen van personen of gebeurtenissen. U weet waarnaar u moet kijken.

Kennis en vaardigheden voor het interactief observeren:

- Kennis van de ontwikkeling van kinderen (ontwikkelingslijnen) en de daaraan ten grondslag liggende processen.
- Weten hoe kinderen denken en hoe ze iets aanpakken.
- Vaardig zijn in het observeren, het stellen van vragen en het interpreteren van wat kinderen doen en zeggen.
- Vaardig zijn in het op gang brengen van interactie.
- Weten welke ontwikkelingsmogelijkheden in bepaalde activiteiten en het gebruik van materialen opgesloten zitten.
- Een open pedagogische houding (gevoelig zijn voor verbale en non-verbale signalen en daar juist op kunnen reageren).
- Vaardigheid om observaties samen te vatten in korte leesbare aantekeningen.
- Vaardigheid om te reflecteren op het eigen handelen.

Preview

© Bazalt | shop.bazalt.nl

Binnen KIJK! 1-2 gaat het niet alleen om het vaststellen van het ontwikkelingsniveau maar vooral om het bepalen van de ontwikkelingsmogelijkheden van een kind. Wat die mogelijkheden zijn, komt u alleen te weten als u nagaat hoe het kind reageert op uw interventies. Vandaar dat het interactieve aspect van observatie binnen KIJK! 1-2 een centrale rol speelt. Al werkend met, kijkend en luisterend naar en reagerend op, vormt u zich een beeld van waartoe een kind werkelijk in staat is. Bovendien levert dit belangrijke procesinformatie op: hoe pakt het kind iets aan? Hoe flexibel is het kind in zijn denken? Kan het inzichten ook toepassen? Controleert het tijdens het werken en achteraf het resultaat? Hoe reageert het op teleurstellingen?

Observeren op de manier waarbij u in interactie met het kind onderzoekt wat diens ontwikkelingsmogelijkheden zijn, betekent dat u over een aantal inzichten en vaardigheden moet beschikken.

Geschikte observatiesituaties

Niet elke situatie biedt vanzelfsprekend goede observatiemogelijkheden. Om een waarheidsgetrouwe indruk te krijgen van wat het jonge kind kan, moet u rekening houden met een aantal zaken die de situatie meer of minder geschikt maken.

Geschikte observatiesituaties:

- De situatie moet voor het kind betekenisvol zijn.
- De situatie maakt interactie met andere kinderen, de leraar en de omgeving mogelijk.
- De situatie is open, veilig en vertrouwd voor het kind.
- In de situatie zijn ontwikkelingsaspecten zowel in samenhang als afzonderlijk waar te nemen.

In KIJK! spelen bovengenoemde situatiekenmerken, vaardigheden en inzichten een essentiële rol bij de observatie van kinderen. U heeft daarbij houvast aan de ontwikkelingslijnen die voor de verschillende ontwikkelingsaspecten zijn uitgewerkt.
Elke ontwikkelingslijn is opgedeeld in fasen. Voor elke fase zijn kenmerkende gedragingen op een concrete wijze geformuleerd. Dat betekent dat de kenmerken van de ontwikkelingsfasen en de gedragingen die daarbij passen, zoveel mogelijk voor slechts één uitleg vatbaar zijn. Hiermee wordt het nadeel van een al te subjectieve beoordeling voorkomen. Bovendien worden in de handleiding suggesties gegeven voor geschikte betekenisvolle activiteiten die observatiemogelijkheden bieden.
De observatie en registratie aan de hand van de ontwikkelingslijnen maakt het niet alleen mogelijk om te bepalen wat het kind op eigen kracht kan, maar ook welke rek er in zit (zone van de naaste ontwikkeling). Niet alleen de resultaten op zich, de prestaties, zijn belangrijk, maar ook de wijze waarop ze tot stand komen.

Observatienotities noteren in KIJK! Webbased

Binnen KIJK! 1-2 observeert u dagelijks. Het is onmogelijk om alles te onthouden. Daarom is het belangrijk dat u hetgeen u heeft gezien op een efficiënte wijze vastlegt. In KIJK! Webbased kunt u in het onderdeel 'observeren' uw observaties verwerken. De observaties die u hier dagelijks noteert, geven continu richting aan uw begeleiding van de kinderen. U noteert de belangrijke observaties die iets zeggen over het effect van het aanbod en de activiteiten, met

© Bazalt | shop.bazalt.nl
Preview

als mogelijk gevolg dat u tussentijds bijstuurt in de keuze en organisatie van de activiteiten en uw rol daarbij. Op die manier wordt het werken met KIJK! deel van uw dagelijkse praktijk. Het gaat steeds om de vraag: op welke manier draagt dit aanbod en deze activiteit bij tot de ontwikkeling van dit kind?

In de scholing aansluitend bij deze uitgave leert u meer over observeren zoals bedoeld in KIJK! U leert hoe u efficiënt gebruik maakt van het observatieonderdeel in KIJK! Webbased en hoe u alle kinderen én alle ontwikkelingen op deze manier kunt observeren.

1.5 Registreren

Observeren doet u dagelijks en u noteert uw observaties ook dagelijks. Dit is iets anders dan 'registreren'. Onder registreren verstaan we het vastleggen van de ontwikkeling van het kind op een bepaald moment. Bij een registratiemoment krijgt u een overzicht van de stand van zaken voor de basisgegevens en de ontwikkelingslijnen op dat moment. Dat overzicht noemen we het Individueel rapport. Registreren doet u doorgaans tweemaal per jaar. Meer over registreren, het Individueel rapport en het Groepsrapport vindt u in hoofdstuk 5.

Preview

2. Basisgegevens

Preview

2. Basisgegevens

Met behulp van KIJK! verzamelt u gegevens over de ontwikkeling van kinderen, om daar uw handelen en aanbod op af te stemmen. U kijkt daarbij naar de *basisgegevens* en de *ontwikkelingslijnen*. De basisgegevens omvatten:

- basiskenmerken
- betrokkenheid
- risicofactoren.

De ontwikkelingslijnen (zeventien in totaal) staan hieronder vermeld in figuur 5. Observatie van de basisgegevens vormt de kern van de KIJK!-werkwijze. Basiskenmerken en betrokkenheid zijn zowel voorwaarde als doel voor ontwikkeling. Aan de hand van de ontwikkelingslijnen maakt u de ontwikkeling zichtbaar. Signalen die wijzen op risicofactoren kunnen een remmende werking hebben op die ontwikkeling. In dit hoofdstuk gaan we in op het observeren en registreren van de basisgegevens. In het volgende hoofdstuk komen de ontwikkelingslijnen aan bod.

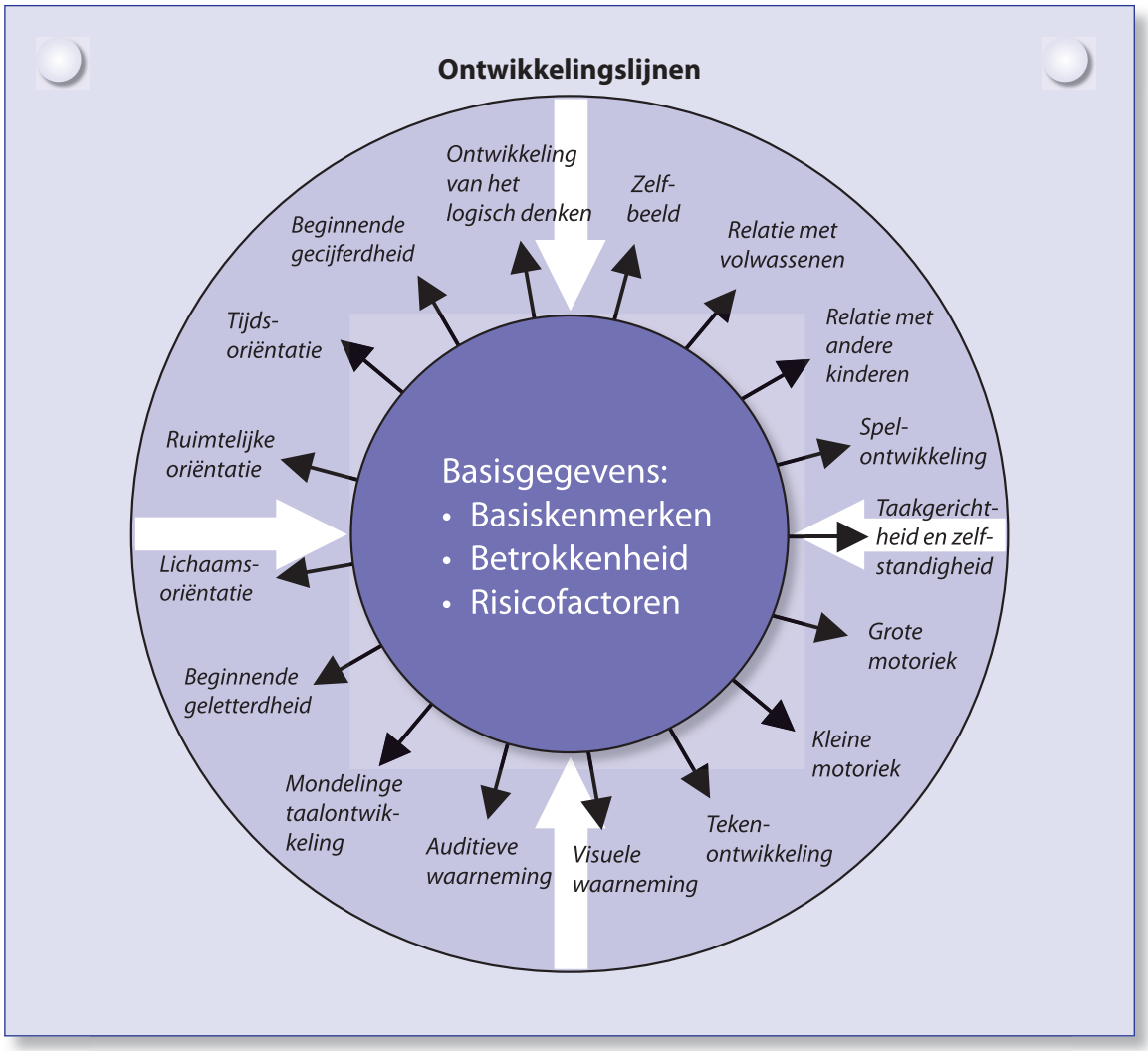

Figuur 5. Ontwikkelingslijnen.

Preview

3. Ontwikkelingslijnen

Preview

3. Ontwikkelingslijnen

Binnen KIJK! 1-2 onderscheiden we zeventien ontwikkelingslijnen. Deze ontwikkelingslijnen verdelen we over vier domeinen:

- Sociaal-emotionele ontwikkeling
- Taal
- Rekenen
- Motoriek

Ontwikkelingslijnen binnen een domein geven informatie over de totale ontwikkeling binnen dat domein, dus over de totale sociaal-emotionele ontwikkeling, de taalontwikkeling, de rekenontwikkeling of de motorische ontwikkeling. De ontwikkelingslijnen binnen een domein vullen elkaar aan en overlappen elkaar deels. Dat maakt dat u meer inzicht krijgt in de ontwikkeling van het gehele domein. Bijvoorbeeld: Als een kind sociaal-emotioneel jong is, dan betekent dit ook iets voor de spelontwikkeling en voor de manier waarop het kind taakgericht te werk gaat. Het is dus van belang om bij het observeren en bij het analyseren de samenhang tussen de ontwikkeling binnen een domein te blijven zien. Overigens is het zien van samenhang tussen de domeinen ook van groot belang.

Domein	Ontwikkelingslijn
Sociaal emotionele ontwikkeling (SEO)	• Zelfbeeld • Relatie met volwassenen • Relatie met andere kinderen • Spelontwikkeling • Taakgerichtheid en zelfstandigheid
Taal	• Visuele waarneming • Auditieve waarneming • Mondelinge taalontwikkeling • Beginnende geletterdheid
Rekenen	• Lichaamsoriëntatie • Ruimtelijke oriëntatie • Tijdsoriëntatie • Beginnende gecijferdheid • Logisch denken
Motoriek	• Grote motoriek • Kleine motoriek • Tekenontwikkeling

Preview

Kijk Kies Doe
voor kleuters

Carola Riemens en Liesbeth van Waas

Stimulerende activiteiten voor het samenstellen van een beredeneerd onderwijsaanbod

Het kind centraal, de leraar als regisseur

Met tussendoelen voor 3;6 tot 7 jarigen, gebaseerd op doelen van SLO

bazalt

2. De winkel van Sint

Aanpak strategieën

- Coöperatief leren (TweePraat, TafelRondje)
- Identificeren van overeenkomsten & verschillen

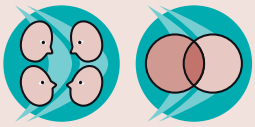

Doel

Doel 1

Kind-doel

Je weet wat er nodig is om cadeautjes mooi in te pakken. In de inpakhoek leer je een cadeautje inpakken. Je kunt de juiste maat papier knippen, papier vouwen en plakband gebruiken om het papier dicht te plakken.

Omschrijving

In de klas komt een 'inpakhoek' waar kinderen cadeautjes inpakken. Deze activiteit kan gefaseerd uitgevoerd worden. De eerste vijf stappen zijn gericht op het inrichten van de inpakhoek en het betrokken maken van de kinderen. Stap 6 en 7 zijn gericht op het spel in de inpakhoek en de doelen knippen, vouwen en dichtplakken.

Stappen

1. In de kring liggen cadeautjes van verschillende vorm en grootte. U introduceert de activiteit met een gesprek over het krijgen van een cadeautje. Wat is leuker: een ingepakt of een niet-ingepakt cadeautje?
2. Stel voor om een echte 'inpakhoek' in de klas te maken. Wat moet daar allemaal voor gebeuren? De kinderen benoemen dit in een TweePraat. Om en om noemen ze één ding: cadeaupapier knippen, naamkaartjes maken, cadeaupapier maken, cadeau inpakken met lint eromheen, lekkere geurtjes héél mooi inpakken. Noteer wat de kinderen zeggen op een groot vel papier.
3. Bedenk samen met de kinderen wat er allemaal nodig is voor de inpakhoek. De kinderen zitten aan hun tafel in teams van vier. In een TafelRondje tekent ieder kind, om de beurt, op het papier één ding dat nodig is in de inpakhoek. Zo gaan de kinderen door tot niemand meer iets nieuws weet.
4. Vergelijk in de kring wat de teams hebben getekend: wat is hetzelfde en wat is verschillend? Maak een lijst met de benodigdheden voor de inpakhoek.
5. Richt samen met de kinderen de inpakhoek in.
6. Introduceer het werken in de inpakhoek in de kring. Er liggen pakjes van verschillende grootte. Er ligt ook inpakpapier. Doe voor hoe je een stuk van het inpakpapier knipt om er vervolgens een cadeautje mee in te pakken. Demonstreer het inpakken. Gebruik begrippen als passen, meten, te groot, te klein enzovoort. Terwijl u dit doet, ondersteunt u uw handelingen met woorden: *"Om het cadeautje goed in te kunnen pakken, vouw ik het papier er strak omheen. Dan maak ik het vast met plakband."*
7. Vertel dat, als je een cadeautje extra mooi wilt maken, je er een mooie strik omheen doet of een lint. Laat enkele mooi versierde cadeautjes zien. Laat kinderen tijdens het spelen ook experimenteren met de materialen.
8. Vergelijk na het spelen in de inpakhoek de ingepakte cadeautjes met elkaar: welke verschillen en overeenkomsten zie je?

Ontwikkelingsgebieden

○ *= niet* ◐ *= enigszins* ● *= voornamelijk*

		○ *lichaamsoriëntatie*
○ *zelfbeeld*	○ *grote motoriek*	◐ *ruimtelijke oriëntatie*
○ *relatie met volwassenen*	● *kleine motoriek*	○ *tijdsoriëntatie*
○ *relatie met kinderen*	○ *tekenontwikkeling*	◐ *mondelinge taal*
○ *spelontwikkeling*	◐ *visuele waarneming*	○ *beginnende geletterdheid*
◐ *taakgerichtheid/ zelfstandigheid*	○ *auditieve waarneming*	○ *beginnende gecijferdheid*
	○ *tactiele waarneming*	○ *logisch denken*

Beoordelingsexemplaar © Bazalt

Organisatietips	Materiaal
• Doe het inpakken voor: passen en meten, hoekjes vouwen, plakbandjes plakken. • Verdeel de activiteit over meerdere momenten. • Introduceer de inpakhoek bij thema's zoals Feest of Moederdag.	• ingepakte voorbeeldcadeautjes • inpakpapier, cadeautjes van verschillend formaat • inpaktafel, plakband, lint, touw en ander materiaal ter versiering van de cadeaus • eventueel letterstempels om namen op de labels te stempelen

Wat hoor je?	Wat zie je?
• *"… Dit past er niet in …"* • *"… Ik kan krullen maken met de schaar …"*	• Kinderen passen en meten met een doos op het inpakpapier. • Kinderen helpen elkaar en geven aanwijzingen.

Tussendoelen Geel	Tussendoelen Blauw
• Doel 1, 3 en 4	• Doel 1

Tussendoelen Groen

- Doel 1 tot en met 5

Tips voor Geel	Tips voor Blauw
• Kies cadeautjes met een moeilijkere vorm. • Leg nog meer het accent op het versieren van de cadeautjes met lint en dergelijke.	• Bij deze activiteit is het belangrijk ook het passen en meten als doel op te nemen voor kinderen uit het blauwe ontwikkelingsniveau. Het accent verlegt zich dan naar logisch denken.

Tips voor Groen

- De leerlingen mogen na het inpakken briefjes en gedichtjes schrijven voor bij de cadeautjes.
- Let hierbij op een goede schrijfhouding en juiste pengreep.

Beoordelingsexemplaar © Bazalt

Wil je KIJK! Groep 1-2 of Kijk Kies Doe voor kleuters bestellen?

Ga naar shop.bazalt.nl

Meer informatie over KIJK!?
Vraag het gratis informatiepakket aan of kijk op onze site voor actuele data van onze gratis informatiebijeenkomsten.

Wil je meer previews ontvangen?
Meld je dan aan voor onze e-mailings: aanmelden

bazalt hco RPCZ

BAZALT GROEP bestaat uit Bazalt, HCO en RPCZ